

Medialijst Reizende Collectie: Limes

HET ROMEINSE RIJK EN DE LIMES

Boeken

- **Boshouwers, Suzan**
Romeinen
Informatief prentenboek over het Romeinse Rijk in de tijd van keizer Trajanus. Voorkinderen. Vanaf 5 jaar.
- **Collins, Tim**
Het dagboek van Nurdus Maximus in de Lage Landen
Het dagboek van een Romeinse jongen van 13 die in het kielzog van zijn vader naar de barbaarse Lage Landen trekt in de hoop een held te worden. Vanaf 10 jaar.

Filmpjes

- **De ondergang van het Romeinse Rijk**
Filmpje met animaties van de oorlogen die Romeinse keizers en veldheren voerden en uiteindelijk de strijd die de ondergang van het Romeinse Rijk betekende.

Websites

- **The European Limes site**
Engelstalige website over het Romeinse Rijk die onder andere laat zien waar de grenzen (de Limes) van het wereldrijk lagen.
- **Mijn tijdmachine naar andere tijden: de oudheid**
Informatie over alle facetten van het Romeinse Rijk, zoals het ontstaan, het leger, het geloof en uiteindelijk de ondergang van het rijk.

HET LEGER

Boeken

- **Hingh, A. de**
Romeinen in Valkenburg (ZH)
Dit boek over de opgravingsgeschiedenis en het archeologische onderzoek van Praetorium Agrippinae bij Valkenburg geeft ook uitgebreide informatie over het leger.
- **Letterie, M.**
Keizer aan zee
Leesboek over de bouw van een fort en een dreigende muiterij. Aan het verhaal is informatie over de Romeinse tijd en over musea toegevoegd. Vanaf 12 jaar.
- **Visser, Rian**
Spion aan de overkant
Als de Romeinen een legerfort bouwen bij een dorp moet de Germaanse jongen Walo er als spion achter zien te komen wat hun plannen zijn. Vanaf 8 jaar. Een boek uit de canonserie "Terugblikken".

Filmpjes

Medialijst Reizende Collectie: Limes

- **De wapens en uitrusting van een Romeins legionair**
In dit filmpje laat een legionair zien welke wapens hij bij zich draagt.
- **De Romeinse Limes**
Filmpje over Mustafa uit de eenentwintigste eeuw die wordt gerekruteerd als Romeinse legionair. Tijdens zijn training leert hij hoe goed en modern het Romeinse leger was uitgerust.

Sociale media

- **Octavius Barbatus / @OctaviusRomein (Twitter)**
Twitteraccount van soldaat L. Octavius Barbatus die reist langs de Nederlandse Limes en twittert over restanten van de Romeinse Limes die hij hier in onze tijd tegenkomt.

Websites

- **Het Romeinse leger**
Deze website voor kinderen geeft onder andere informatie over de organisatie van het leger en de uitrusting van de soldaten.

DE LIMES IN NEDERLAND

Boeken

- **Geelen, P.**
De Rijn
Boek over de Rijn van Lobith tot Katwijk in al haar facetten, met een hoofdstuk over de Limes.
- **Hegener, M.**
Op het spoor van Romeinen en Bataven
Boek over leven en cultuur langs de Nederlandse Limes in de Romeinse tijd.
- **Monumenten van Romeins Nederland**
Boek met een beschrijving en foto's van veertien archeologische vindplaatsen langs de Nederlandse Limes.
- **Op zoek naar de Limes**
Informatieboekje voor de jeugd over de Limes in Nederland.
- **Marieke Berkers en Chrystel R. Brandenburg**
Limesweg
De Nederlandse Limesweg anno nu wordt in beeld gebracht met anekdotes, essays en gedetailleerd kaartmateriaal met GPScoördinatoren.
- **Dam, A. van**
Avé Caesar!
Tien verhalen over de Romeinen in Nederland. Van 7 tot 12 jaar.

Filmpjes

- **De Romeinen in Zuid-Holland**
Kort filmpje over de periode dat de Romeinen in Nederland verbleven.
- **UNESCO-verklaring van de Romeinse Limes getekend**
Kort filmpje over deze plechtigheid waarmee de Nederlandse Limes definitief wordt voordragen voor de Werelderfgoedlijst van UNESCO.

Medialijst Reizende Collectie: Limes

- **De Romeinen langs de Oude Rijn**
Filmpje met een fotopresentatie waarin langs de Limes (het traject van Utrecht tot Katwijk) om de 1.500 meter een foto is genomen van de huidige situatie.
- **Op het spoor van Romeinen en Bataven**
Teleac/NOT-uitzending over de speurtocht van een journaliste langs de Nederlandse Limes. Ze reist voor een groot deel langs de Limes in Zuid-Holland.
- **De Romeinse Limes**
Filmpje uit de jeugdserie Het Klokhuis. Mustafa wordt gerekruteerd als Romeinse legionair. Tijdens zijn training leert hij hoe goed en modern het Romeinse leger was uitgerust. Bovendien is te zien dat de Romeinen hun tijd ver vooruit waren en nieuwe dingen als badhuizen en bakstenen mee naar Nederland namen.

Sociale media

- **De Limes (Pinterest)**
Een Pinterest-bord met foto's, illustraties en filmpjes over de Romeinen in Nederland, hun levenswijze en gewoonten.
- **Limeswiki Community (Facebook)**
De Facebook-pagina hoort bij www.limeswiki.nl om evenementen aan te kondigen en publiek de mogelijkheid te geven om informatie over de Limes en het Romeinse Rijk in Nederland te delen.
- **Romeinse Limes Nederland (Facebook)**
Facebook-pagina van de Stichting Romeinse Limes Nederland. De stichting zet zich in om de bekendheid te vergroten van het grootste monument in Nederland: de Romeinse Limes.

Websites

- **Limes; De geschiedenis van Zuid-Holland**
Deze website is het portal naar informatie over de zeven erfgoedlijnen die de provincie Zuid-Holland heeft benoemd, waaronder de Limes. De site geeft informatie over de geschiedenis van de Romeinen in Zuid-Holland en de restanten die tegenwoordig in ons landschap en musea te bekijken zijn.
- **Romeinse Limes.NL**
Website van deze stichting geeft uitgebreide informatie over de geschiedenis van de Romeinse Limes in Nederland.
- **Vensterplaat Romeinse Limes**
Digitale poster met de afbeelding van een confrontatie tussen Bataven en het Romeinse leger waarop geklikt kan worden voor meer informatie.
- **Wiki De Limes**
De Limeswiki verzamelt informatie over de Limes en het Romeinse Rijk in Nederland.
- **De Limes, de Rijn als grensrivier van het Romeinse Rijk**
Website met informatie over het leven van de Romeinen in Nederland en hoe ze samenleefden met de bevolking die ze er aantroffen.
- **Romeinen in Nederland**
Website die aangeeft hoe de Romeinen in Nederland kwamen, hoe ze er leefden en hoe ze uiteindelijk weer vertrokken. Met informatie over bijvoorbeeld leger, wegen, goden, vrije tijd en slavernij.

Medialijst Reizende Collectie: Limes

FORTEN, WACHTTORENS, WEGEN, KANAAL EN AFWATERING

Boeken

- **Letterie, M.**
Aanval op het fort
Een Romeinse jongen en een meisje van het Cananefatenvolk sluiten vriendschap. Als ze zien hoe de Pax Romana met voeten wordt getreden door een plunderende Germaanse stam, besluiten ze dit te melden bij het bestuur in Forum Hadriani. Uiteindelijk ontmoeten ze daar keizer Marcus Aurelius die naar hun verhaal luistert. Jeugdverhaal voor iedereen vanaf 10 jaar.
- **Tilburg, C. van**
Romeins verkeer: weggebruik en verkeersdrukte in het Romeinse Rijk
Bespreking van verschillende aspecten van de Romeinse wegen, van de uitvinding van het wiel en pre-Romeinse wegen tot het wegen- en stratennet van de Romeinen, dat zich ook tot Nederland uitstreckte.
- **Romeinse wegen in Nederland**
- Een overzicht van de actuele historische en actuele kennis over het netwerk van Romeinse wegen dat 2000 jaar geleden door Nederland liep.

Filmpjes

- **De Romeinse weg**
Dit filmpje volgt de aanleg van een weg langs de Nederlandse Limes. Waarom werd de weg aangelegd, wie bemoeiden zich ermee, welke materialen werden gebruikt en welke obstakels moesten overwonnen worden?
- **Romeinse legionairs bouwen een fortmuur**
Een natuurgetrouwe reconstructie van de bouw van een Romeinse fortmuur door deelnemers van Stichting Romeinenfestival (legionairs). Ter gelegenheid van het Romeinenweekend 2008 in Nijmegen op de exacte locatie van de originele muur.

Websites

- **Castellum Bodegraven weer zichtbaar**
Via de app Time Travel Bodegraven ([IOS](#) en [Android](#)) wordt via een digitale reconstructie het Castellum, een Romeins fort gelegen op de plek van het huidige Bodegraven, weer tot leven gewekt. Met een tablet of phone kan je rondkijken in de Romeinse tijd en ook vergelijkingen maken met de nu.
- **Historische Peutingerkaart in Katwijks Museum**
Website met de kaart waarop het Romeinse Rijk wordt afgebeeld als een langgerekt lint van wegen, rivieren en steden. Hij diende als een wegenkaart die kon worden uitgerold tot het deel dat men nodig had.
- **Vaarweg achter de duinen**
Informatief filmpje over de waterverbindingen van de Nieuwe Maas tot Leiden, onder meer in de Romeinse tijd.

ONTMOETING TUSSEN CULTUREN

Filmpjes

Medialijst Reizende Collectie: Limes

- **Ze brachten perziken, kippen en geld**
Filmpje over alle nieuwe producten en uitvindingen die de Romeinen mee naar Nederland namen.
- **De Romeinse weg**
In beeld komen de aanleg van een weg langs de Limes én het leven in de forten en de kampdorpen waar soldaten en de lokale bevolking elkaar ontmoetten.
- **De Romeinen in Nederland**
Zwart-witfilmpje over de Romeinse periode in Nederland. Wat brachten de Romeinen allemaal mee aan nieuwe producten, ambachten en uitvindingen?
- **De Romeinen**
Filmpje uit de jeugdserie Het Klokhuis over het leger en allerlei aspecten van het dagelijks leven in Romeins Nederland.
- **Romeinse badhuizen, met zijn allen badderen**
Het badhuis was in de Romeinse tijd een openbaar gebouw waarin mensen samenkwamen om te baden.

Pdf-bestanden

- **De Limes toen, culturen in contact**
Pdf-document over de levensstijl, gewoonten en tradities die de Romeinen meebrachten in het dagelijks leven, religie, politiek en architectuur.

DE ROMEINEN IN ZUID-HOLLAND. FORT LUGDUNUM KATWIJK AAN ZEE

Filmpjes

- **Kalla's toren**
Kort filmpje over het fort van Katwijk en het verhaal over de toren van keizer Caligula.

Websites

- **Katwijk (de Brittenburg) - Lugdunum**
De resten van de Brittenburg liggen in zee. Ondanks vele waarnemingen, vondsten en andere aanwijzingen is de precieze locatie nog altijd niet bekend. Op deze website een korte impressie van wat wel bekend is over het fort.
- **De Brittenburg is zoek**
Website met waarnemingen, verhalen, vondsten en andere aanwijzingen over het mysterieuze fort de Brittenburg.

DE ROMEINEN IN ZUID-HOLLAND: FORT PRAETORIUM AGRIPPINAE VALKENBURG

Boeken

- **[Hingh, A. de](#)**
Romeinen in Valkenburg
De opgravingsgeschiedenis en het archeologisch onderzoek van Fort Valkenburg, of zoals de Romeinen het noemden: Praetorium Agrippinae.

Medialijst Reizende Collectie: Limes

- **Smits, L.**
Leven en sterven langs de Limes
Een onderzoek naar vier grafveldpopulaties, waaronder Valkenburg.
- **Vos, W.**
Romeinen op de Woerd
Reconstructie van een woonwijk (de voormalige vicus van Fort Valkenburg) op de grond van een vergeten afgraving.

Filmpjes

- **De kerktoren**
Filmpje over opgravingen in Valkenburg in de Gemeente Katwijk. Onder de kerk liggen resten van Fort Valkenburg.
- **Schildwachten langs de Rijn**
Filmpje over de grensverdediging langs de Limes bij Valkenburg in de Gemeente Katwijk.
- **Kustbewoners**
Informatie over de boerennederzetting Zanderij die handeldreef met de Romeinen.
- **Romeinse weg**
Op de plek van de huidige N206 rond Valkenburg lag ooit de Romeinse weg.
- **De Woerd**
Filmpje over het huidige terrein De Woerd bij Katwijk waar vroeger de vicus (het kampdorp) van Fort Valkenburg lag.

DE ROMEINEN IN ZUID-HOLLAND: FORT MATILO LEIDEN

Boeken

- **Lems, E.**
Op zoek naar Matilo
Sporen van de Romeinen in Leiden, zoals het castellum Matilo aan de Oude Rijn in de huidige wijk Roomburg.
- **Brandenburger, C.R.**
Matilo, Rodenburg, Roomburg
De rijke geschiedenis van Roomburg aan de hand van vondsten en feiten.

Filmpjes

- **Limes Leidse ommelanden**
Reis per boot over de tegenwoordige watergrens van de Limes tussen Leiden (Fort Matilo) en Alphen aan den Rijn (Fort Albaniana).
- **Opening Park Matilo**
De opening van het archeologische park.
- **Leiden in beeld: archeologisch park Matilo geopend**
De opening van recreatiepark Matilo, op de bodemresten van het Romeinse fort.

Websites

Medialijst Reizende Collectie: Limes

- **Archeologisch Park Matilo**
Informatieve site van de Gemeente Leiden met historische informatie, nieuws, activiteiten en links.
- **Historisch Park Matilo**
Website over de aanleg van een Romeinse tuin en een kloostertuin in het Park Matilo en de link naar hun Romeinse verleden.

DE ROMEINEN IN ZUID-HOLLAND: FORT ALBANIANA ALPHEN AAN DEN RIJN

Boeken

- **Klee, C.A.**
Terra sigillata langs de Limes
Boekje over de vondst van 120 vormschotelscherven in Hoorn bij Alphen.
- **Haalebos, J.K.**
Alphen aan den Rijn – Albaniana 1998-1999
Gedetailleerd verslag van de opgravingen in Alphen aan den Rijn.
- **Polak, M.**
Alphen aan den Rijn – Albaniana 2001-2002
Gedetailleerd verslag van de opgravingen in Alphen aan den Rijn.

DE ROMEINEN IN ZUID-HOLLAND: FORUM HADRIANI

Boeken

- **Forum Hadriani : van Romeinse stad tot monument**
Een bonte verzameling bijdragen over Forum Hadriani en haar archeologische vondsten. Met veel foto's en kaarten.

Filmpjes

- **Bij nader inzien: nieuw onderzoek naar oude opgravingen Forum Hadriani**
De uitkomsten van een onderzoek naar de voedselvoorziening van Forum Hadriani.

Websites

- **Forum Hadriani**
Een indruk van het ontstaan van Forum Hadriani en zijn naamgever keizer Hadrianus.
- **Hadrianus, de reiskeizer met de baard**
Een korte beschrijving van het leven van deze Romeinse keizer.

ER OP UIT!

Activiteiten

Medialijst Reizende Collectie: Limes

- **De historische keuken**
Allerlei publieksactiviteiten om mensen van onze tijd kennis te laten maken met Romeins voedsel en de Romeinse eetcultuur. Activiteiten als lezingen, smaaklessen en workshops.

Musea

- **Archeon – Alphen aan den Rijn**
In een Romeins openluchtmuseumdorp is de Romeinse tijd te beleven met allerlei attracties uit die tijd.
- **Archeologiehuis – Alphen aan den Rijn**
Het Archeologiehuis geeft een overzicht van de rijke geschiedenis van de provincie Zuid-Holland met archeologische vondsten, digitale media en opdrachttafels. Ook informatie over de Romeinen in Zuid-Holland.
- **Swaensteyn Museum**
In de Romeinse tijd stond op het huidige grondgebied van Voorburg de plaats Forum Hadriani. Deze plaats was bewoond tussen het eind van de eerste eeuw en het eind van de derde eeuw. In de Romeinenzal van het museum zijn vondsten uit de stad te zien.
- **Rijksmuseum van Oudheden – Leiden**
De Romeinse afdeling van het museum heeft een vaste collectie Romeinse vondsten, onder andere uit de Limes-zone.
- **Museon – Den Haag**
De permanente tentoonstelling 'Romeinen in de duinen' toont vondsten uit de Haagse duinen, allemaal afkomstig van Romeinse legerplaatsen.
- **Katwijk Museum – Katwijk**
In dit museum is een kopie van de Peutingerkaart te zien. Deze kaart is de belangrijkste bron van wat wij tegenwoordig weten over de topografie van het Romeinse Rijk.

Routes voor fietsen, wandelen en varen

- **Fietsen langs de Limes (pdf)**
Fietstocht van 43 kilometer van Katwijk naar Leiden. Bevat een geïllustreerde beschrijving en een kaart.
- **Geheimen van de Bollenstreek**
Fietsroute van 54 kilometer door de Bollenstreek met specifieke aandacht voor de Romeinse geschiedenis. Het start- en eindpunt ligt in Sassenheim.
- **Fietsen langs de Limes**
Deze fietsroute (43 km) start in Alphen aan den Rijn, het Romeinse Albaniana, en gaat via Zwammerdam (Nigrum Pullum) naar Bodegraven (Burgus). Hier verlaat u de Limes om via de Reeuwijkse Plassen en Boskoop terug te fietsen naar het beginpunt.
- **Fietsen langs de Limes – Het kanaal van Corbulo**
Deze fietsroute (48 km) ligt langs het Kanaal van Corbulo, dat in 47 na Chr. door de Romeinen is gegraven om de Maas met de Oude Rijn te verbinden. Dit kanaal volgt ruwweg de loop van rivier de Vliet (ook wel Rijn-Schiekanaal genoemd). Langs het Kanaal van Corbulo zijn veel archeologische vondsten gedaan.
- **Romeinse veldtochten**
Dit boekje bevat 7 wandelingen, waarvan een aantal in Zuid-Holland, langs de noordgrens van het Romeinse rijk. De wandelingen zijn zo rond de 10 à 15 kilometer lang.

Medialijst Reizende Collectie: Limes

- **Wandelen langs de Limes**
Veertien apart beschreven dagtochten van Katwijk naar Xanten (BRD), waarvan de eerste drie wandelingen in Zuid-Holland liggen: Katwijk – Leiden (13 kilometer), Leiden – Alphen aan den Rijn (19 kilometer) en Alphen aan den Rijn – Bodegraven (11,5 kilometer).
- **Omnesviae: de Romeinse routeplanner**
De gegevens van de Kaart van Peutinger, de routekaart van het Romeinse Rijk in Nederland, zijn omgezet naar een routeplanner met een hedendaags reisadvies tussen de plaatsen op de kaart.
- **De archeologische atlas van de oudheid**
Deze wiki koppelt Romeinse vondsten en restanten in het landschap aan een wereldkaart van Google Maps. Via GPS zijn vondsten in de directe omgeving te traceren en te bezoeken.
- **Stichting Romeins schip – Woerden**
Informatie over vaartochten en arrangementen op twee Romeinse replica-schepen.